



22



Tweede leven

Meer dan tien jaar geleden liep ik met een kleine groep door de nog rauwe, lege voormalige tramremise in de Kinkerbuurt. Architect André van Stigt leidde ons rond. Hij wees naar muren, bogen, hallen en vertelde vol vuur over de bouwplannen. Eerlijk gezegd dacht ik toen: wat moet dit worden?

Inmiddels weten we beter. De Hallen is een levendig cultureel centrum met film, eten, ateliers, winkels en meer dan twee miljoen bezoekers per jaar. Dat is typisch Van Stigt: gebouwen krijgen bij hem niet de sloopkogel, maar een tweede leven. Hij is de man achter de renovaties van het Olympisch Stadion en het Entrepotdok, de Willemspoort en nu de net geopende nieuwe universiteitsbibliotheek – in onze krant beschreven als ‘adembenemend’.

Steeds laat hij zien dat behoud en vernieuwing hand in hand kunnen gaan en dat een stad haar ziel bewaart als je haar gebouwen niet afbreekt, maar opnieuw laat ademen. In het interview in dit nummer spreekt Van Stigt niet alleen over zijn werklust en zijn Amsterdamse wortels, maar ook over de frustraties van bouwen in een stad waar regels vaak de innovatie in de weg staan.

“Er is niets duurzamer dan een monument, want dat staat er al,” zegt hij. “Maar dan moet je wel toestaan dat gebouwen worden aangepast aan de eisen van deze tijd.” Over de starheid van de welstandscommissie is hij uitgesproken: “Het betere is de vijand van het goede geworden.”

Zijn verhaal leest als een liefdeverklaring aan Amsterdam – maar ook een waarschuwing. Een stad leeft alleen als we durven te vernieuwen, zonder te vergeten waar we vandaan komen.

Judith Zilversmit
Chef PS

12



12

‘Ik heb nog wilde haren’

Architect André van Stigt (66) is tegen sloop en kraakt desnoods zelf mee. ‘Zo mooi als die monumenten kunnen we het niet meer maken.’

22

Asielvinders

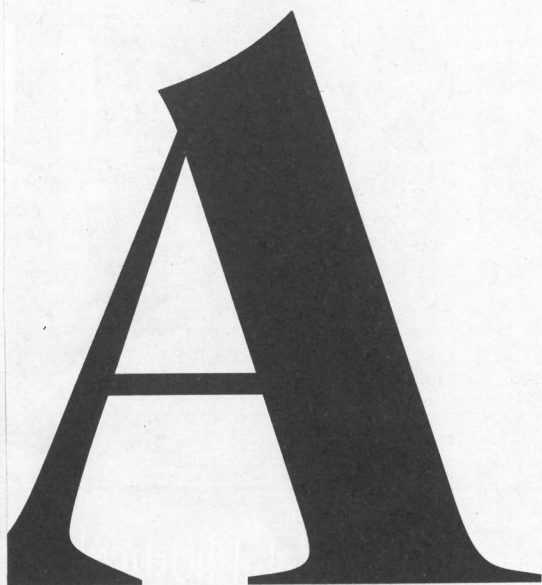
De Dieren Opvang Amsterdam (DOA) vangt jaarlijks duizenden dieren op en geeft hun leven een betere wending. Vier Amsterdamse baasjes vertellen hoe dat ging.

Wie in Amsterdam iets te renoveren heeft, moet bij architect André van Stigt (66) zijn. Waarom slopen? Er is niets duurzamer dan een al bestaand monument, vindt hij. Onlangs werd zijn nieuwste project opgeleverd: de UvA-bibliotheek. 'Het had een stuk sneller gekund en ook voor minder geld.'

**TEKST MARCEL WIEGMAN
FOTO'S DESIRÉ VAN DEN BERG**

'Ik kan heel goed luisteren naar bestaande gebouwen'





Architect André van Stigt heeft een ongelukje gehad met zijn elektrische fiets, om de hoek voor café Pieper op de Prinsengracht. Hij kon nog net de openslaande deur van een Uber ontwijken. Het eerste amsterdammertje was voor zijn fiets, het tweede voor hem. Vier tanden eruit. De tandarts heeft de eerste reparatiewerkzaamheden verricht, maar hij slist nog wel een beetje.

"Ik had zijn portier eruit moeten rijden," zegt hij, alsof het de normaalste zaak van de wereld is. "Dat heb ik al eens eerder gedaan."

Het ongeluk weerhoudt hem er niet van om 's ochtends vroeg de deur open te zwaaien van architectenbureau J. van Stigt BV op de Herengracht, vernoemd naar zijn vader en oprichter Joop van Stigt. De ruimte ligt bezaaid met papieren. Tegen de wanden staan foto's van projecten. Achter schuifdeuren beginnen de privévertrekken. Onderscheid is nauwelijks te maken. Werken is leven, leven is werken.

Joop van Stigt kocht zijn pand in de jaren zestig voor 225.000 gulden (100.000 euro), op het moment dat je in Amsterdam nog niet dood gevonden wilde worden en de halve binnenstad leegstond. Er zat een plat dak op, omdat de kap in de oorlog letterlijk was opgestoot. Van Stigt timmerde er eigenhandig een nieuwe constructie op.

"Dat kon hij goed," zegt zoon André. "Hij was in de jaren vijftig opzichter bij de bouw van het Burgerweeshuis van Aldo van Eyck. De timmerlieden zeiden dat ze de dakkoepele die Van Eyck bedacht

had niet konden maken. Mijn vader ging op zaterdag met triplex aan de gang om te laten zien dat het wel kon. In de P.L. Takstraat hebben we de Amsterdamse Schoolwoningen van het volkshuisvestingscomplex De Dageraad gerenoveerd. Ging de loodgieter hem vertellen wat er niet mogelijk was. Mijn vader sloopte in zijn vrije tijd de hele schacht eruit en bouwde hem eigenhandig weer op. Hield hij 27 overbodige hulpstukken over."

Bouwen en restaureren, wil Van Stigt maar zeggen, is ook een kwestie van efficiency, van creativiteit, vakmanschap, budgetbewaking en passen en meten. Dat zou het tenminste moeten zijn.

Joop van Stigt overleed in 2011. André van Stigt nam al in 1999 de directie van het bureau van hem over. Noem een gerestaureerd pand in de stad en de kans is groot dat hij er de architect van was: het Olympisch Stadion, Pakhuis De Zwijger, De Hallen, de Graansilo's, het Entrepotdok, de Droogbak, de Hollandsche Manege, de Olofskapel, het Amsterdams Lyceum, de Oranje-Nassaukazerne, het Ambassade Hotel, de Apollohal en kerken als de Posthoorn-, Vondel- en Majellakerk. De lijst is eindeloos.

Een verrassend klein kantoor is het, gezien de grote hoeveelheid projecten. Vier mensen en een stagiair heeft Van Stigt momenteel in dienst. Als de zaken goed gaan, zijn het er acht, maar meer ook niet. Andere bureaus hebben er vaak tien keer zoveel. Van Stigt is niet zo goed in delegeren, verontschuldigt hij zich. Wel in een hoop ernaast doen. Zo was hij meer dan twintig jaar lang voorzitter van Wijkcentrum Jordaan & Gouden Reael en richtte hij het Amsterdam Monumenten Fonds op.

Op zijn overhemd prijkt de beeltenis van Che Guevara, de Argentijnse vrijheidsstrijder die tijdens de revolutie op Cuba schouder aan schouder stond met de opstandelingen. Toeval of niet: ook zijn vader was een architect.

Onlangs werd midden in de stad de nieuwe universiteitsbibliotheek van de UvA opgeleverd. Roberto Meyer, van het hippe MVSA Architects, tekende voor de spectaculaire 'boom' in het atrium en de nieuwe glazen koepel. Van Stigt was ver-

antwoordelijk voor de grondige renovatie van de omringende gebouwen: de Tweede Chirurgische Kliniek met de oude snijzaal en het Zusterhuis aan de Kloveniersburgwal.

Wat is er zo bijzonder aan de universiteitsbibliotheek?

"Dat ie niet is gesloopt. Er zou een nieuwe toren komen van het Spaanse Cruz y Ortiz, heel prestigieus allemaal. De Vereniging Vrienden van de Amsterdamse Binnenstad kwam in het geweer. Ik heb me bij het verzet aangesloten en heb laten zien dat je zonder sloop hetzelfde bouwvolume kon halen. Ik heb de Vrienden vervolgens bij het kruisje laten tekenen dat ze geen verdere bezwaren zouden maken tegen mijn plan, want er moesten wel aanpassingen komen aan het gebouw en daar zijn ze niet zo van. Zo gaat het vaak met mij: ik begin een project als actievoerder en eindig als bouwdirecteur, hoewel ik in dit geval niet in de directie zat."

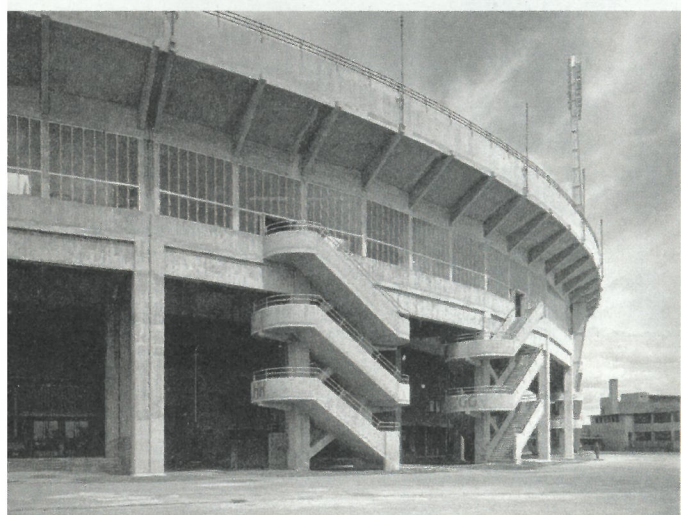
U mag er zelfs niet meer zomaar naar binnen.

"Het gebouw is al vier maanden geleden overgedragen van de bouwers op de gebruiker. Dan haal je de bureaucratie binnen. De universiteit heeft ineens bepaald dat niemand van buiten meer erin mag."

'Ik begin een project vaak als actievoerder en eindig als bouw-directeur'



Graansilo Korthals Altes werd in 1898 gebouwd en in 1997-2001 door André van Stigt verbouwd tot woon/werkcomplex. foto's Stadsarchief, Erik Klein Wolterink



Het Olympisch Stadion werd gebouwd voor de Spelen van 1928. Bij de renovatie door Van Stigt in 1999 werden de loze ruimtes onder de tribunes verbouwd tot bedrijfsruimtes.

Bent u boos?

"Teleurgesteld. Het druist in tegen mijn filosofie. Je ziet bij al mijn ontwerpen dat er ruimte is voor ontmoeting. In de bibliotheek zijn alle stilte ruimtes ondergebracht in de oudbouw, maar die centrale hal van Roberto Meyer is gebouwd als een agora, een verzamelplaats. Ik heb al eens zoiets met hem gemaakt in het Conservatorium Hotel. Toen hij zich ging inschrijven bij de architectenselectie voor de bibliotheek heb ik hem gewaarschuwd: zet mij er maar niet bij op de aanvraag."

Waarom?

"Omdat ik op dat moment voor de universiteit de tegenpartij was."

Waarom was u zo fanatiek tegen sloop?

Er kwam toch een mooi nieuw gebouw.

"Ik ben eerlijk gezegd na de bouw van het Moederhuis van Aldo van Eyck aan de Plantage Middenlaan nauwelijks meer mooie gebouwen tegengekomen in de binnenstad. Dat gesprek heb ik ook gevoerd met Roberto. Dat ding dat hij op het Leidseplein heeft neergezet..."

Hotel The Diamond?

"Het is geen diamant voor de stad."

Wordt hij kwaad als u dat tegen hem zegt?

"Nee hoor, wij kunnen het heel goed met elkaar vinden."

Het is best een rare combinatie: u en Roberto Meyer.

"Dat dachten zijn medewerkers ook:

kleinduimpje en de reus. Maar als wij samen aan tafel zaten, waren we er in twintig minuten uit. We respecteren elkaar en vullen elkaar aan. Het dak zorgt er bijvoorbeeld voor dat we de gevels niet hoefden te isoleren. Het glazen dak en die boom geven het geheel ook allure. Ze versterken het bestaande monument en dat mis ik juist bij veel nieuwbouw."

Uw gelijk is bewezen?

"Dat denk ik wel. Het had een stuk sneller gekund en ook voor minder geld, maar als ik hem iets breder mag trekken: het behoud en de renovatie van gebouwen is vaak de basis voor de ontwikkeling van een heel gebied. Dat zag je bijvoorbeeld bij het Olympisch Stadion. Dat stond bekend als de pisbak van Otto Roffel. De gemeente wilde ervan af. Maar toen we de betonnen huid ervan afhaalden en de hekken >>



André van Stigt in een voormalige snijzaal in de UvA-universiteitsbibliotheek.

verwijderden, bleek het gebied eromheen heel aantrekkelijk voor woningbouw. Hetzelfde met tramremise De Hallen. Niets lukte in die buurt, totdat we De Hallen aanpakten en opengooiden. Nu komen er miljoenen bezoekers per jaar. Zo mooi als die monumenten kunnen we het gewoon niet meer maken.”

U heeft destijds zelf een aanzienlijk bedrag in De Hallen geïnvesteerd.

“Drie miljoen euro, mijn hele honorarium en nog wat privégeld.”

Als het mis was gegaan, had u nu geen bureau meer gehad.

“Ik heb een redelijke hoeveelheid zelfvertrouwen. Wat ik bedoel is: als ik zo gek ben om er drie miljoen in te stoppen, dan

krijgen andere investeerders ook vertrouwen dat het goed komt met het project.”

Amsterdam heeft wel een hoop klagers en dwarsliggers.

“Er zijn ook een hoop oplosers en meedenkers. Bij De Hallen was er tien jaar lang gezeik met de buurt. Vind je het gek als er een plan ligt om er een megalomaan uitgaanscentrum neer te plempen? Het wil niet zeggen dat mensen niets willen of weigeren te zien dat er iets moet gebeuren. Ik vind het heel leuk als bewoners meepraten, je moet ze alleen niet over hun eigen woning laten besluiten. Zolang het over het collectief gaat, kan er veel.”

De oude universiteitsbibliotheek aan het Singel staat nu leeg. Het ging ooit

‘Bij De Hallen was er tien jaar lang gezeik met de buurt. Vind je het gek?’



door voor het lelijkste gebouw van Amsterdam.

"Ik zou zeggen: kijk dan eens goed naar de nieuwste nieuwbouw om je heen."

Mijn vraag is eigenlijk: moet dat wél worden gesloopt?

"Mijn antwoord is: niet doen. Ga eerst eens onderzoeken wat er wel kan. Wat denk je dat er gebeurt als je die plek voor jaren verandert in een bouwput?"

Vier jaar deed Amsterdammer Van Stigt over de vijfjarige studie bouwkunde in Delft. Hij was achttien en vond het er maar niks. Hij keerde terug naar de stad van zijn vader en kwam in 1981 definitief bij hem in het bedrijf. "Mijn vader ging vrij snel daar-

na naar Mali, waar hij schooljes bouwde voor de Dogon. Hij werd ziek en kreeg ook problemen met de autoriteiten daar. Ik was tweeëntwintig en hij was een jaar uit de running. Ik had opeens de leiding over een bureau met acht mensen die twee keer zo oud waren als ik."

U stond in uw beginjaren als architect bekend als de monumentenkraker.

"Ik zou eerder zeggen: actievoerder. Bij mij zat er geen verschil tussen. Krakers voerden actie tegen de woningnood, als architect nam ik verantwoordelijkheid. Kraken was voor mij een middel om ervoor te zorgen dat gebouwen niet werden gesloopt. Eind jaren zeventig waren er plannen van de gemeente om dwars door de buurt een snelweg aan te leggen van het Centraal Station via het Haarlemmerplein naar Haarlem. Daarvoor moesten gebouwen wijken, onder meer de Droogbak en eerder de Posthoornkerk. Ik ben daar kraakwacht geweest en heb later een plan gemaakt om de kerk te behouden als het huis van de buurt, wat een kerk eigenlijk van oorsprong ook is. Zo ben ik mijn carrière begonnen, maar ik heb zelf nooit in een kraakpand gewoond."

U stond alleen klaar met de koevoet?

"Ik was voorzitter van wijkcentrum De Gouden Reael, het enige wijkcentrum waarin zowel de kraakbeweging als de winkeliersvereniging zat. Eens in de twee weken was er overleg met de buurt en ook kraakcafé De Vergulde Koevoet. Dat waren van die ouderwetse vergaderingen: van acht tot twaalf. Daarna ging iedereen drinken en schreef ik het verslag, want ik was niet van de alcohol. De zaken werden op z'n Amsterdams geregeld. Dan werd er gezegd: deze Poolse vrouw, dat is een crepeergeval, die heeft een huis nodig. Maar daar moeten wel een paar stevige jongens onder wonen. Vervolgens mocht ik naar het stadhuis om met de wethouder te praten."

Mooie tijd, toch?

"Ja, dat was wel leuk."

Wilde haren.

"Die heb ik nog steeds, hoop ik."

U was ook betrokken bij de kraak van de Haarlemmerpoort.

"Daar hebben we als wijkcentrum ingegrepen. Er was geen enkele voorziening, dus werden er vuurtjes gestookt om de boel warm te krijgen. Het was enorm gevaarlijk. Dan komt bij mij toch het verantwoordelijkheidsgevoel boven. Ik heb daar Haas Kuijper van het gemeentelijk grondbedrijf ontmoet. Die had begrip voor de situatie en heeft het pand voor

de gemeente verworven. Zo hebben we de Haarlemmerpoort voor de stad kunnen behouden en later ook de Droogbak, aan de andere kant van de Haarlemmerstraat. Ik heb bij veel projecten met hem samengewerkt."

Hoe raakte de zoon van een gerenomeerd architect verzeild in het actie-wezen?

"Ik ontdekte tijdens de stages die ik liep hoe het ambtenarenapparaat werkte. Dan werd er gewoon hardop gezegd: laten we die dwarse architect de opdracht geven, dan kan hij tenminste niet meer aan de kant van de buurt gaan staan. Die tijd heeft iets in mij ontvlamd. Ik heb toen besloten dat ik nooit een overheidsopdracht aan zou nemen in de buurt waar ik in het wijkcentrum zat."

Wat vond uw vader van al dat actievoeren?

"Hij was loyaal. Joop was alleen niet van de inspraak, om het simpel te zeggen. Hij kon dat niet opbrengen. Hij was op de eerste plaats architect en ontwierp veel nieuwbouw: Groenhoven en De Gouden Leeuw in de Bijlmermeer bijvoorbeeld."

Hij is uiteindelijk hoogleraar renovatie en onderhoudstechnieken geworden.

"Hij merkte dat er op dat vlak weinig kennis en kunde was."

Heeft u hem op dat spoor gezet?

"Dat denk ik wel. De omslag zat bij de P. L. Takstraat, waar we die woningen deden van de Dageraad. De opdrachten voor nieuwbouw droogden ook een beetje op."

Heeft u nooit de behoefte zelf iets nieuws te bouwen?

"Niet meer."

Niet meer?

"Nee, niet meer. In een bepaalde tijd was het wel zo, maar ik heb vooral lol gekregen in wat ik heel goed kan: luisteren naar bestaande gebouwen en daar nieuwe dingen in ontdekken. Ik haal mijn plezier uit het teruggeven van gebouwen aan de stad."

Keek u tegen uw vader op?

"We hadden onze eigen kwaliteiten. Mijn ouders zaten beiden in het bedrijf, mijn moeder deed de financiën. Er werd >>

altijd gewerkt, voor opvoeden was niet veel tijd, zal ik maar zeggen. Als we samen aten, toch wel een keer of vier, vijf per week, ging het aan tafel altijd over werk. Ik heb mijn hele leven weken gemaakt van tachtig uur of meer. Als kind kreeg ik al veel verantwoordelijkheden, ook voor mijn jongere broer en zus. Ik heb altijd de druk gevoeld om te presteren. Op de lagere school heb ik een klas overgeslagen. Ik heb de opleiding bouwkunde in Delft gedaan in vier jaar, ook omdat ik wist dat mijn ouders het moesten betalen. Zodra het kon, ben ik weer thuis gaan wonen."

Lekker in Amsterdam.

"Delft was voor mij wel een dorp. Ik vind die mensen die nu klagen over drukte en overlast... Ga dan lekker buiten wonen."

Hoeveelste generatie Amsterdammer bent u nu?

"Dat weet ik niet precies. Vijf generaties haal ik wel. Ik weet dat allebei mijn grootouders en hun vaders ook Amsterdammer waren."

Hoe voelt dat?

"Vanzelfsprekend. Ik sta er nooit zo bij stil. Ik heb ook altijd goed kunnen samenwerken met Rotterdammers."

Uw liefde voor Amsterdamse gebouwen komt toch ergens vandaan?

"Ik heb de stad met de paplepel ingegoten gekregen. Mijn opa, de vader van mijn vader, woonde in De Pijp, in de buurt van de Vredeskerk. Hij had enorme liefde voor de Amsterdamse School. Hij was postbode, zat bij de arbeidersbeweging, had veertien kinderen en werd gediscrimineerd omdat hij katholiek was. Bij de PTT, het postbedrijf, mocht hij niet hogerop komen."

Komt daar uw opstandigheid vandaan?

"Het zal er zeker mee te maken hebben. Voor mij was het altijd vanzelfsprekend om te delen en om verantwoordelijkheid te nemen. Op mijn achttiende ben ik lid geworden van de Partij van de Arbeid. Ik ben altijd bereikbaar voor advies. Ik bedoel: de gemeenteraadsleden en wet-

houders zijn ook mensen die voor een beperkt salaris hun ziel en zaligheid leggen in de stad. Als ik dan een beetje kan helpen."

Gaat de Amsterdammer tegenwoordig goed met zijn monumenten om?

"Amsterdam gaat veel te zuinig om met zijn monumenten."

Hoe bedoelt u dat?

"De adviescommissie welstand is zo behoudend dat het betere de vijand van het goede is geworden. Neem Maison Descartes aan de Vijzelgracht. Ik ben er nu supervisor. Als de opdrachtgever iets noodzakelijks wil, zoals een liftje, is het: u gaat door een 18de-eeuwse balk heen, dat gaan wij niet toestaan. Maar als je niks aan een oud pand mag veranderen, is het niet levensvatbaar. Dan staat alles stil. Zulke gebouwen staan te verloederen."

En storten uiteindelijk in?

"Dan zegt de welstand: dat is niet onze verantwoordelijkheid. Nog zo'n standaardantwoord als je over haalbaarheid begint: wij hebben niets met kosten te maken, wij beoordelen alleen de plannen. Hetzelfde met verduurzaming. Als je daken wil isoleren, moet je tien tot twaalf centimeter omhoog, want aan de binnenkant wil je de spanten en constructies niet kwijt. Maar dan mag het weer niet volgens de regels. Op de Haarlemmerpoort hebben we op de plek van de oude schoorstenen warmtepompen neergezet. Waarom niet? Schoorstenen gebruiken we allang niet meer. We willen de stad verduurzamen. Er is niets duurzamer dan een monument, want dat staat er al, maar dan moet je wel toestaan dat gebouwen worden aangepast aan de eisen van deze tijd. We hebben tegenwoordig vacuümglas. Dat is heel bijzonder: isolerend glas van acht tot tien millimeter. Om dat te gebruiken, moet je de ramen wel twee of drie millimeter uitspreiden. Daar moet je dan weer een vergunning voor aanvragen. Om gek van te worden."

Wat is er nodig om de impasse te doorbreken?

"Een stadsbouwmeester met directe toegang tot de wethouder en de macht om adviezen van de welstandscommissie naast zich neer te leggen. Nu wordt gezegd: laat de opdrachtgevers maar bezwaar maken tegen de adviezen van de commissie of monumentenzorg. Maar zo werkt het niet, want de volgende keer kom je ze als opdrachtgever weer tegen."

Het klinkt als een baan die u ambieert.

"Ik heb er wel de leeftijd voor, maar dan kan ik niet meer bouwen in de stad. Dat is



André van Stigt

10 augustus 1959, Amsterdam

1966-1971

ASVO School

1971-1977

Atheneum, St. Ignatiuscollege, Amsterdam

1977-1981

Bouwkunde, Delft

1981-nu

Architect bij Architectenbureau J. van Stigt

1999-nu

Directeur-eigenaar Architectenbureau J. van Stigt

André van Stigt woont met zijn partner in het centrum van Amsterdam.

dan maar zo. Wethouder Jan Schaefer wordt herinnerd vanwege de uitspraak 'In gelul kun je niet wonen'. Hij heeft iets belangrijkers gezegd: 'Is dit beleid of is erover nagedacht?' Als ik in het weekend door de stad fiets, zie ik overal van die grote kranen staan die zonder vergunning warmtepompen op het dak hijsen. Dan denk ik: waarom? Dat kunnen die oude kades niet aan. Bij de universiteitsbibliotheek heb ik afgedwongen dat tachtig procent van het materiaal over het water werd aangevoerd. Je moet gewoon nadenken voordat je iets doet."

Heeft u nog een nieuw project op het oog?

"Ik heb nog één echte droom, al twintig jaar eigenlijk: het gebouw Energetica op de Hoogte Kadijk, zo'n prachtige tempel, enorm groot en hoog. Het zit vol met trafo's en zou de energiehub kunnen worden voor drieduizend woningen in de buurt. Je kunt er ook nog vijftig tijdelijke woningen in bouwen, voor ongedocumenteerden of studenten. Dat is denken in oplossingen. Zouden we vaker moeten doen." <<

'Er werd altijd gewerkt, voor opvoeden was niet veel tijd, zal ik maar zeggen'